

חצר קטנה בכרמל

חצר כרמל בזכרון יעקב תפתח בקרוב את שעריה מחדש, ויש לקוות שקולות צחוק,

שיחה טובה ותרבות ישובו וישררו בה. למרבה הטרגדיה סופם של בני הזוג לנגה,

מייסדי החצר, לא היה שמח במיוחד

א ושיק לוי אולי הגנים מעט כשטען בשירו
הידוע שלא תמצא מקום טוב כמו זכרון
יעקב, אבל בשורה התחתונה אפשר להבין
על מה הוא דיבר: ירוק פסטורלי בעיניים, מדרחוב
היסטורי מרצף, עצים שמגדרים את השמים וחלוצים
שהקימו יקב לאומי נהדר. אז נכון, זכרון יעקב
קשורה בזיכרון של כולנו לזכרון רוטשילה, למשפחת
אהרונסון ולאקדח המפורסם של שרה גיבורת ניל",
אבל סיפורנו מוקדש הפעם לפיינה קצת פחות מוכרת
במושב – אחוזת לנגה.

בית האחווה היפהפה מחכה לכם לא רחוק ממוזאון העלייה הראשונה. צאו מבית הכנסת הישן הממוקם ברחוב המייסדים פינת רחוב הנדיב, המשיכו ברחוב הנדיב עד רחוב הרצל, פנו ימינה, ואז שמאלה אל רחוב הברושים, שאותו תזהו, ובכך, על ידי הברושים,

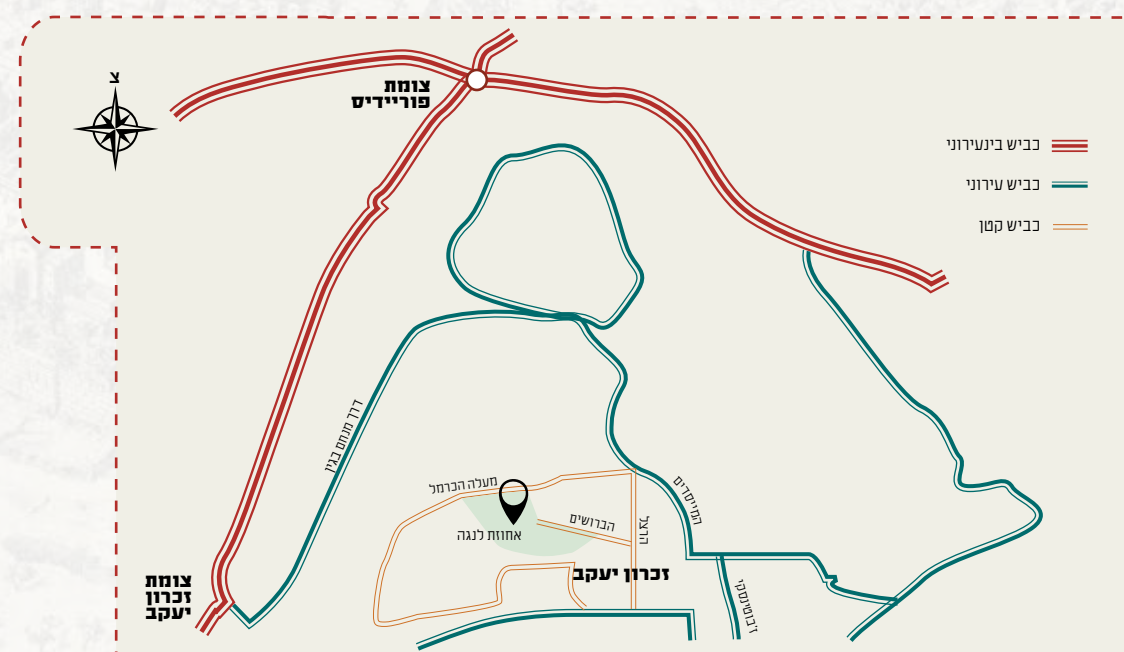
ושם בקצה הרחוב בצד שמאל יחכה לכם ספסל אבן
עתיק שעליו כתוב:

לזכר הנאהבים והנעימים, מיכאל לנגה ורעייתו
ניסה (לבית בנווויץ'), שנטעו את הגן הזה ואת
היער הזה מסביב לביתם בשנים תרע"ג-תרפ"ב.

המלים "הנאכבים והנעמיים" על שלטי הנצחה הם בדרך כלל רמז להמשך הבלתי נמנע: "בחייהם ובמותם לא נפרדו", אבל רגע, בלי ספویلרים, נתחיל את הסיפור מההתחלה.

פועלים בשבת?!

מיכאל וניטה לנגה היו עולים חדשים שבאו
בברית הנישואים באנגליה ב־1910. מיכאל היה בן

הבית היפה בחצר כרמל שב לשמש
מרכז מפואר לתרבות ולחכמה.
בית לנגה ערב שיפוצו

מהפועלים יהיו יהודים, אך במכתב ששלח ד"ר יפה למיכאל לנגה ב־"ח בתמוז תרע"ג (1913) נאמר שהקבלן, איך לומר, קצת טעה בחשבון. "מחובתי למסור לך", ציין ד"ר יפה במכתבו, "כי בעבודות הללו אין לא חצי, לא רבע, ואף לא שמינית של פועלים יהודים ... איני רואה לדאבוני אף פועל יהודי אחד!" (הלל יפה, 'דור מעפילים (וזכרונות / יומנים / מכתבים)', עמ' 312). באותו יום הוא אף שיגר מכתב התראה לקבלן:

במכתב זה הנני מביע את רגשות התמרמרותה של כל המושבה וצערָה בראותנו כי העבודה בבניין לנגה נעשית בלי השתתפות פועל יהודי אחד! ... המבלי אין פועלים יהודים, וכלום חסרים פועלים תימנים המסוגלים להשתתף בכל העבודות, שאתה מעסיק ערבים? ... ייתכן שמסוגל הנך להעביד את פועליך גם בשבת! רק זה אנו חסרים... וכל המעשים הללו בגלל איזה פרנקים עלובים! (שם, עמ' 313)

לשאלתכם, ובכן הקבלן אכן העביר לבסוף את פועליו גם בשבת, כפי שעולה ממכתב בהול שלח הרופא כעבור זמן קצר לוועד המושבה בזכרון יעקב:

למשפחת סוחרים עשירה מגרמניה. במהלך לימודיו באוניברסיטת קיימברידג' הצטלבה דרכו עם ניטה – נצר למשפחת בנטוויץ', משפחה יהודית מפורסמת מאנגליה. הרברט, אביה של ניטה, היה היועץ המשפטי הראשון של התנועה הציונית, ובין אחיה היו יוסף בנטוויץ', מנהל בית הספר הראלי וחתן פרס ישראל לחינוך, נורמן בנטוויץ', היועץ המשפטי של ממשלת המנדט הבריטי בארץ ישראל, והצ'לנית הידועה תלמה לילין. לניטה היו שבעה אחים ואחיות נוספים, ובסך הכל היו להרברט 11 ילדים שגדלו יחד ב'חצר כרמל' – האחווה המשפחתית ששכנה בעיר קנט שבאנגליה. רוב האחים היו מוזיקאים, ולכל אחד מהם סיפור חיים שראוי לכתבה בפני עצמה.

את ירח הדבש בחר הזוג לנגה לבלות
בארץ ישראל, ואחריי החליטו לעלות
ארצה ולהקים בית נאמן על הר הכרמל
שייקרא בשם המקורי 'חצר כרמל'. בני הזוג בחרו
בזכרון יעקב בעקבות מסע שכנועים מאומץ של
רופא המושבה, ד"ר הלל יפה, לאחר שהתפעל
מהזוג הציוני הרענן והיפה. כשמונים דונם נקנו
בשולי המושבה, הזוג ישב וחיכה בסבלנות באנגליה,
וכשהבנייה החלה התחוללה דרמה לא קטנה סביב
שאלת מוצאם של הבנאים – יהודים או ערבים?
הקבלן התחייב מפורשות כי לפחות מחצית

לא די שהמשיכו לעבוד בשבת, אלא דווקא ביום זה פוצצו אבנים וסלעים ואבק שרפה. הדבר ממית חרפה על המושבה. אין ספק כי מר לנגה לא היה מרשה את הדבר!" (שם, עמ' 314).

מאמציו של ד"ר יפה נשאו פרי, העבודות בשבת הופסקו ובצוות שולבו גם פועלים עבריים. נגלה כאן רק ברמז שאחד מהם היה דוד רמז, לימים שר בממשלות ישראל ובאותם ימים בנאי ועובד אדמה עברי גאה.

אין ייאוש בעולחם

סוף טוב הכל טוב, הבית עמד על תלו והדיירים החדשים שנכנסו לגור בו הותירו רושם בל יימחה על השכנים, ועל ד"ר יפה בפרט. הוא תיאר את שניהם כמין תופעה יוצאת מהכלל, כהתגשמות של חלום, של אידאל, של דבר שאינו בין החיים היומיומיים. יפה העלה על נס את התמסרותם לטובת העם ולהתפתחות הארץ, ואת אמונם בעתיד העם והארץ דימה לקרני שמש מחממות ומאירות. אהרן אהרונסון לימד את ניטה איך לגדל ירקות בגינת הבית, והחצר כולה התמלאה בעצי זית ובשררת ושינגטוניות נהדרת.

אלא שאז פרצה מלחמת העולם הראשונה וטרפה את הקלפים. התורכים חברו לגרמנים ומשפחת לנגה גורשה בשל היותה נתינת אויב.

עם תום המלחמה חזרו השניים לזכרון יעקב ועיניהם חשכו: ביתם היפה היה למרמס תחת מגפיהם של חיילים תורכים, וגדודי ארבה חיסלו את עצי החצר עד השורשים. הלנגים – שאם עוד לא הבנתם

היו מאלה שאינם מרימים ידיים בקלות – שיקמו את הבית ואף הגדילוהו, החצר נשתלה מחדש והמקום הפך אבן שואבת עבור שמנה וסלתה של הפקידות המנדטורית, ועבור מנהיגי היישוב ואנשי התרבות שלו.

פרופ' דוד ילין, לשונאי וחותנה של תלמה אחותה של ניטה, תיאר את הבית בדברי ההספד שלו על ניטה:

כל הבא לזכרון יעקב ידע כי עליו לבקר את בית לנגה. כי בבית הזה ימצא ידידות משפחה, ידידות לב ונפש, ושם ימצא את בת הצחוק העדינה של בעלת הבית ('הארץ', 20.2.1922).

טרגדיה חורפית

בת הצחוק המפורסמת של ניטה הופנתה בעיקר לילדי המושבה, ובהם ילדי העולים מתימן. אפשר שאלה עזרו לה להתגבר מעט על תשוקתה הגדולה לפרי בטן שלא זכתה לו. לימים תיאר הילד אריה סמסונוב, בן חדרה:

ניטה התמסרה לילדים והייתה מסבה עמם ומשעשעת אותם בשדה וביצה. מחלקת להם מגדנות ומעסיקה אותם במשחקים, והשפיעה מרוחה הטובה עליהם ועל חינוכם (אריה סמסונוב, 'זכרון יעקב – פרשת דברי ימיה תרמ"ב-תש"ב', עמ' 329).

לא פלא אפוא שבט"ו שבט תרפ"ב הצטרפה ניטה לצעדת הילדים, לטקס נטיעות חגיגי ולחנוכת הבית הראשון בבנימינה הסמוכה.

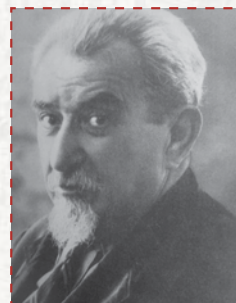
חובבי סרטים אמריקניים מבין קוראינו, שלא יכולים בלי סוף טוב, מוזמנים לעצור כאן ולעבור למדור הבא. לקשוחים ולאמצי הלב שנשארו, חובבי הקולנוע הצרפתי והקולנוע האיראני המשובחים, נגלה שהמסע הוא לבנימינה לא הסתיים טוב.

גשם פתאומי הפתיע את הצועדים, ואת הדרך חזרה עשתה ניטה כשהיא רטובה עד לשד עצמותיה. מיכאל שהה באותה עת באנגליה ולכן עברה ניטה את הלילה ההוא לבה, כשהיא רועדת מקדחת של חום וקור. מה בדיוק קרה שם

אין איש יודע. בבוקר יום המחרת מצא אותה הגנן שרועה על שביל הבית ללא רוח חיים, והיא רק בת 38.

שיירת המנחמים שעלתה לחצר כרמל לא מצאה דרך אל לבו השבור של מיכאל. אֵלם נדד בלילות בין החדרים הריקים והעצים, עד שבחלוף הימים שינתה החצר את מראהה: לא עוד פרחים בשלל צבעים, מסיבות תה עליזות ובת צחוק עדינה. החברים

מה בדיוק קרה שם אין איש יודע. בבוקר יום המחרת מצא הגנן את ניטה שרועה על שביל הבית ללא רוח חיים

התאהב בזוג הנאה שהגיע מבריתניה. ד"ר הלל יפה

והמבקרים הדירו רגליהם מהחצר המוזנחת ומיכאל הלך והסתגר בתוך עצמו. לבסוף הזמין את ליליאן פרידלנדר, אחותה האלמנה של ניטה, להתגורר בבית עם ששת יתומיה, אך גם הם לא הצליחו להפיח בו שמחה. אחרי שלוש שנות סבל ארוכות שלח מיכאל יד בנפשו בחורשה סמוכה לביתו ונקבר לצד אהובתו בבית הקברות בזכרון יעקב.

המשך האירועים היה קצת פחות דרמטי, גם אם לא פחות מלנכולי: ליליאן ובני משפחתה התגוררו בבית עוד שנים רבות, הרחיבו ושיקמו אותו, ובנו בחצר בית מרגוע למוזיקאים לזכר בנה של ליליאן דניאל שמת בדמי ימיו. במהלך מלחמת העצמאות אירחה ליליאן בבית האחוזה את מאושפזי בית החולים לחולי שחפת מצפת, לאחר שנאלצו להתפנות מצפת בעקבות הפגזות, ובהמשך החכירה את הבית לתקופה ממושכת לדורה שוורץ, שניהלה בו פנסיון יוקרה צמחוני. משם התגלגל המקום לידיה של הכת הגרמנית 'בית-אל', הפעילה באזור גם היום, אך ב-1968 ננטש המקום ונותר חורבה עגומה אשר רק מלותיו של עמוס עוז על טירה דמיונית כלשהי ייטיבו לתאר אותה:

תחת סנדליי חורק החצץ הנושן, האפור, שקוצים ועשבים שוטים עלו בו. באוויר תוזוזות דבורים. מבין הסורגים המעוקמים נשקפת אליי הטירה באבן זיכרונית כהה. החלונות האפלים פעורים כמו לועות בלי שיניים ... ומתוך הבניין, כלהבה, פורצת בוגנוויליה פראית ופוגשת ביערה שציפורניה נעוצות בכותלי הבניין מבחוץ ('קופסה שחורה', עמ' 120).

ובכל זאת, בלי סוף טוב אי אפשר, ולכן נספר שלפני 15 שנה מסרה המשפחה את המתחם לידי האוניברסיטה הפתוחה חניס אין כסף, בתמורה להתחייבות שהאוניברסיטה תהפוך אותו לקמפוס תוסס. כמקובל בארצנו זה לקח קצת זמן, אבל בימים אלה מסתיים סוף השיפוץ, וזה אומר שבקרוב תוכלו להסתובב בחצר כרמל וליהנות מהעצים ומהפרחים ומהחדרים היפהפיים, ממש כמו בימים ההם. ■

חודיעין שלום

מה לאכול?

- ✓ **נילי** המייסדים 43 כשר חלבי, 04-6292899
- ✓ **איילת וגילי** הנדיב 23 כשר בשרי, 052-2562329
- ✓ **בלקוני** המייסדים 16 כשר בשרי, 04-6399930

איפה לישון?

- ✓ **בית מימון** מלון בוטיק עשר דקות הליכה מהעיר הישנה צה"ל 4, 04-6290390
- ✓ **תולי עדן אין** בית הארחה דרך אהרן 2, 073-2791267
- ✓ **מלון ניר עציון** מלון מושב ניר עציון, 04-9845555

עוד באזור

- ✓ **גני הזיכרון רמת הנדיב** אחוזת הקבר של הברון רוטשילד הגעה מכביש 652 דרך רמת הנדיב הכניסה חופשית. 04-6298111
- ✓ **מוזאון העלייה הראשונה** סגור בימי שבת וראשון. הכניסה בתשלום הנדיב 2, 04-6294777
- ✓ **בית אהרנסון** מוזאון לתולדות ניל"י סגור בשבת. הכניסה בתשלום המייסדים 40, 04-6390120

משך הסיור כשעה

עונה מומלצת כל השנה